FİTNE

Türevleriyle birlikte 60 civarında ayette geçer. Bunların 30'u fitne şeklinde isim-mastar kullanımdır.

Fitne ve fetn, saf altın veya gümüş elde etmek için maden karışımını ateşte yakmaktır. Buna göre fitne, iyi ile kötüyü, an ile kirliyi, doğru ile yalancıyı seçip ayırmakta, bir fıtrat yöntemi olarak kullanılmaktadır. O halde, birey veya toplumun, arındırılması gereken cüruf ve pisliği ne kadar çoksa, fitnesi o kadar fazla ve yoğun olacaktır. Ve o halde, insanlık, kirlilik ve kötülük oranı yükseldikçe, fitneye daha çok maruz kalacaktır. Nitekim iç içe fitneleri en ileri anlamda bünyesinde barındıran ve faaliyete geçiren savaş da bir büyük fitnedir. Hatta savaş, en büyük fitnedir. Ve bu büyük fitne, insanlığı âdeta süzüp temizliyor; insanın pisliklerini, iğrençliklerini onun önüne koyuyor. Mevlana Rumî'nin ölümsüz deyişiyle ifade edelim:

"Dünyanın hastalığına, illetine son ilaç, kılıçtır." (Divan-ı Kebir, 5/364)

Kur'an, fitneyi bir tekâmül aracı olarak göstermekte ve insanlığın fitne ile sürekli denemeye maruz bırakıldığını belirtmektedir. Ankebût 2 ve 3, fitne konusunun ana ilkelerinden birini şöyle koymaktadır:

"İnsanlar, 'İnandık' demeleriyle kendi hallerine bırakılacaklarını ve hiçbir imtihana çekilmeyeceklerini mi sandılar! Yemin olsun ki, biz, onlardan öncekileri de fitne yoluyla denemişizdir. Allah, özüyle sözü bir olanlan elbette bilecektir. Ve O, yalancıları da elbette bilecektir."

Demek oluyor ki, fitne bir tekâmül ve arındırma aracıdır. Bu yüzdendir ki, fitne, insanın muhatap olduğu bütün değerlerle gelebilir. Olumlu değerler kadar olumsuz değerler de fitne konusu olabilir. Enbiya 35, ilkeyi şöyle koyuyor:

"Biz, bir imtihan olarak sizi şer fitnesi ile de hayır fitnesi ile de deniyoruz. Sonunda bize döndürüleceksiniz."

Fitne, insanın tekâmülünde karma bir imtihan ve ıstırap yoludur **ki,** hem nimetten zuhur eder hem zahmetten. Râgıb'ın ifadesiyle bu "fitne imtihanı bazen bir hikmete bağlı olarak Allah'tan gelir, bazen de kulun hatalannın bir eseri olarak vücut bulur." Ve Kur'an'dan anlaşılan odur **ki,** insan fiillerinin eseri olan fitne, bizzat o filleri sergileyen insanın hizaya getirilmesini sağlayan ruhsal ve toplumsal ıstıraplar yaratır.

Fitne, etimolojik gelişimi içinde, Kur'an'ın da yer verdiği şu anlamları kazanmıştır. İbn Manzûr'dan izleyelim: Yanmak, yakmak (saf altın elde etmek için madeni yakana fettan dendiği gibi, insanın kalbini sevda ateşiyle yakan güzel kadına da fettan denir), mihnet, mal, tartışma, zulüm, deneme, kadın, çocuk, kendini beğenme, saptırma, çıldırma, azap, kanlı çarpışma, vesvese...

Kur'an, fitneyi, fiil veya isim halinde, bu anlamların hemen hepsinde kullanır. Hayat bir fitneler serisidir ki, insanın iç kuvvetlerini geliştiren ve onun bakışlarını keskinleştiren bir eğitici gibi karşısına dikilir ve gerçeğin yeni boyutlarını kavramasında onun yürüyüşünü hızlandırmak için vücuduna sürekli diken batırır. Bu yüzdendir ki, varlık ve oluşu bir ayetler (ibret ve işaretler) tablosu olarak gören Kur'an, nimetleri bile birer fitne olarak nitelendirir.

"Şunu kesinlikle bilin ki, sizin mallarınız da, evlatlarınız da birer fitnedir." (Teğabün, 15; 8/28;) İslam düşünürleri, fitnenin boyutlarını ifadeye koyarken şu deyimleri kullanırlar: Mal fitnesi, ölüm fitnesi, hayat fitnesi, kadın fitnesi, zenginlik fitnesi, yoksulluk fitnesi vs.

Muhammed ümmetinin en büyük fitnesinin mal fitnesi olduğunu da, Hz. Peygamber haber veriyor. Bu konuya değinen hadislerin en ilginçlerinden ikisini verelim:

"Ben, fitnelerin sizin evlerinize kadar sokulacağını görüyorum. Müslümanlar hiziplere ayrıldıklarında, aralarında tartışmalar, harpler ve öldürmeler olacaktır. Ve onlann imtihana çekilmeleri, dünya süs ve malıyla dünya zevklerinden olacaktır. Onlar, işte bu yolla fitneye maruz kalacaklar ve ahiret için gayret göstermekten uzaklaşacaklardır." (bk. İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab,* fitne mad.)

"Öyle fitneler gelecektir ki kişinin kalbi, tıpkı bedeni gibi ölecektir. Kişi o zaman mümin olarak akşamladığı halde, kâfir olarak sabahlayacak tır. Ve o zamanda, öldürülenler değil, öldürenler Allah'ın kulluğundan çıkmış olacaklardır." (Hadis için bk. İbn Abdrabbih, *el-Ikd el-Ferid,* 2/390)

O halde, hayat, bir tekâmül alanı olarak düşünüldüğünde, bir fitneler resmigeçididir. Her insan öteki için, her topluluk bir başka topluluk için bir fitne aracı, hatta bir fitne olabilir. (6/53; 25/20) Ancak, kâmil insana düşen, varlık ve oluştaki ibretler tablosundan gereken dersi çıkarırken, bizzat kendisinin sergilediği olumsuzluklarla fitne olmamasıdır. Bunun içindir ki, Muhammed ümmetine, ısrarlı bir biçimde, başkaları için fitne olmamaları öğütlenmektedir. (10/85; 60/5)

İnsanın, sorumluluktan kaçmak veya tembelliği makbul göstermek için başvurduğu yollardan biri de Allah'ın kullandığı birtakım tekâmül araçlarıyla, insanların vücut verdikleri fitneleri birbirine karıştırıp Allah'a gücenmesi ve yürüyüşünü aksatıp gevşemesidir. (bk. 22/11; 29/10)

İnsanın vücut verdiği fitneler, olumsuz fitnelerdir ve bu türden bir fitne, öldürmekten beterdir. (2/191; 217) Bu tür fitnenin tamamen ortadan kalkmadığı bir dünya mutlu bir dünya olamaz. Bunun içindir İd, kozmik emanetin taşıyıcısı olan Muhammed ümmeti; fitne ortadan tamamen kalkmadıkça savaşını durduramaz. (2/193; 8/39) Eğer durdurursa yeryüzünde bozgun artar, karmaşa büyür. (8/73) Hz. Peygamber, Kur'an'ın insanını bu yönüyle tanıtırken şöyle diyor:

"Mümin, müfetten (fitnelerle sürekli imtihana çekilen) olarak yaratılmıştır." (İbn Manzûr, fitne mad.)

Fitnenin en ürpertici olanı, toplumu tümden etkisi altına alanıdır. Kur'an şöyle diyor:

"Korkun o fitneden ki, sizin sadece zulmedenlerinize musallat olmakla kalmaz." (8/25)

Bir tekâmül aracı olarak fitne, ölüm sonrası merhalelerde de devam eder. Nitekim cehennem de, bir tekâmül vasıtası olarak, fitne cümlesindendir. (6/23; 51/13-14)